

VESTNORSKE PLANTEFOSSILER

Enkelte områder i Sogn og Fjordane fylke stikker seg markert ut fra landskapet forøvrig ved sin usedvanlige goldhet. Jordsmonn og vegetasjon er sparsomt utbredt, og fjellet står regel nakent og øde i dagen. Slike områder finner vi i Solund, Bulandet samt den sørlige del av Værlandet, i den østlige del av fjellheimen mellom Førdefjord og Dalsfjord, Håsteinen øst for Høydalsfjord og de svære fjellområdene mellom Hyenfjorden, Nordalsfjorden og Hornelen. Berggrunnen innen disse områdene består av konglomerat og sandstein som er dannet av gammel ur, grus og sand som i tidens løp er blitt herdet til fast fjell. Disse bergartene er harde og seige og meget motstandsdyktige mot forvitring.

Feltene med konglomerat og sandstein vakte tidlig geologenes interesse, og i årene mellom 1860 og 1880 ble de besøkt av en rekke kjente forskere. Det er imidlertid professor Carl-Fredrik Kolderups navn som i første rekke er knyttet til utforskningen av disse områdene, og tidlig i dette århundre gjorde han og hans assistenter en rekke funn av plantefossiler. Særlig rike funn ble gjort oppe under Gjøgnalundbreen vest for Hyenfjorden og på Lamholmen sør for Værlandet. Men også i fjellene mellom Førdefjord og Dalsfjord gjorde de flere funn. Etersom forsteininger av planter er meget sjeldne her i landet, vakte naturlig nok funnene stor interesse.

Forsteiningene opptrer i meget finkornete grønne eller grågrønne sandsteiner. En del av plantefossilene er godt oppbevart og viser seg å tilhøre en gruppe primitive planter som kalles Psilophyton. Disse er forlengst utdødde og levde for 350 - 400 millioner år siden, i den geologiske periode som kalles devon. De hører med blandt de eldste landplanter vi kjenner til. Plantene som kunne bli opp til en meter høye, manglet blader. Stengelen var ofte gaffelgrenet og forsynt med torner. De ytterste grenspissene var opprullet som på unge bregneblad. Funnet av disse planteforsteiningene slo med sikkerhet fast at sedimentene som de opptrer i er av mellomdevonsk alder.

I sandsteinene finner vi bevart en rekke forskjellige primære strukturer som forteller oss en hel del om de forhold som plantene levde under i devontiden. Landskapet var temmelig kupert med høye fjellområder og øst-vest strykende bratte daler, med store, grunne innsjøer. Vegetasjonen var meget sparsom. Devontiden var karakterisert ved sterke klimavariasjoner, og det vekslet hyppig mellom perioder med tørt og varmt klima - omtrent som forholdene er i våre dagers ørkenområder - og perioder med mildt og fuktig klima med tildels sterk nedbør.

I de nedbørrike perioder rant store, skittengrø elver strie nedetter dal-sidene, flømmet over sine bredder og sopte med seg sand, grus, plan-ter og plantedeler på sin vei ned mot de store innsjøene i dalbunnen. I innsjøene ble materialet som el-vene førte med seg avsatt, og plan-tene ble etterhvert begravd i sand og slam. Gjennom lange tidsrom ble store mengder materiale avsatt, og i tidens løp ble avsetningene herdet til fast fjell. På denne måten ble plantene bevart for etter-tiden.

Finn J. Skjærli

Særtrykk av Bergens Tidende.
Hentet fra "Godbiter fra samlingene,
utgitt av Universitetet i Bergen.

Plantefossil fra devontiden, Hyen.